

Utdrag ur

EKSTA KYRKA GOTLAND VÅRD- OCH UNDERHÅLLSPLAN 2007

Ansvariga för vård- och underhållsplanen

Inför upprättandet av denna vård- och underhållsplan för Eksta kyrka har kyrkan och kyrkogården besiktigats av undertecknad.

Ansvariga för vård- och underhållsplanens olika delar anges här nedan.

(Namn inom parentes anger dock att i planen endast använts där angivet besiktningsprotokoll eller åtgärdsprogram, upprättat av resp. namngiven konsult.)

Kyrkobyggnad	Arkitekt Jan Utas
Elinstallationer och åskskydd	(Elingenjör Peter Ström)
Kyrkogårdsmur	Arkitekt Jan Utas
Kyrkogård	Arkitekt Jan Utas
Växtlighet på kyrkogården	Antikvarie Eva Selin
Kalkmålningar	Ej utsedd
Stenarbeten	Ej utsedd
Inventarier av trä	Antikvarie Rebecka Svensson
Inventarier av metall	Antikvarie Rebecka Svensson
Inventarier av sten	Antikvarie Rebecka Svensson
Textilier	(Textilkonsultfirma Lotine)
Kyrkklocka/-or	(Ing. Ingvar Rohr)
Övriga inventarier	Antikvarie Rebecka Svensson

Källförteckning

Otryckta källor

Handlingar i Gotlands fornsals arkiv, Visby

Inventering av inventarierna i Eksta kyrka 2002-05, utförd av Birgitta Lerberg m.fl.

Inventering av Eksta kyrkogård, utförd 1996 av antikvarie Torsten Gislestam, Gotlands fornsal.

Tryckta källor

Johansson, T. (red.), Inventarium över svenska orglar 1989:II, Linköpings och Visby stift, 1990.

Lagerlöf, E., Svahnström, G., Gotlands kyrkor, 1991.

Rohr, I., Gotlands kyrkklockor och ringningsseder, 1985.

Svahnström, G., Svahnström, K., Måleri på Gotland 1530-1830, 1989.

Sveriges Kyrkor, Gotland volym 178, 1978.

Söderberg, B. G., Gotländska kalkmålningar 1200-1400, 1971.

Händelselista

ÅR	BYGGNADSDEL ETC.:	REF.
1169	Byggnadsår enligt Strelow.	
1200-1250	Tornet och långhuset byggdes.	GK

ÅR	BYGGNADSDEL ETC.:	REF.
	SvK anger att långhuset och ett numera försvunnet absidkor torde ha tillkommit ”omkr. 1200”, och att tornet byggts ”ett par decennier senare”.	SvK
	Glasmålningar (9 rutor har bevarats), varav alla utom en enstaka ruta som sitter korets Ö fönster förvaras i museer.	SvK
1200-tal	Gravsten på kyrkogården (ligger övertäckt vid kyrkan S sida vid korportalens ursprungliga plats).	SvK
o. 1300	Koret byggdes, varvid det romanska absidkoret revs. Den romanska korportalen återanvändes efter omhuggning av tympanonstenen som nordportal i långhuset. (Korportalen från 1300-talsbygget är bevarad som huvudportal i långhuset).	GK, SvK
	Målade konsekrationsskors, varav ett är bevarat på Ö korväggen.	SvK
1400-tal	Kalkmålningar (helgonfigurer m.m.) på korets Ö och S väggar.	SvK, GK
Medeltid	Gravsten med runinskrift, vid sakristians Ö gavel.	SvK
1614	Tegeltak lades på kyrkan (sannolikt endast på långhuset), varvid taken reparerades.	SvK
o. 1640	Brand, varvid ”valvet nedfallit” (sannolikt korvalvet). Kyrkan skadades mycket allvarligt, iståndsattes troligen kort därefter, bl.a. med ett platt, målat kassettak i långhuset.	SvK
1642	Dopfunt av sandsten från Burgsvik, tillverkad av mästaren Gertt Smidt.	GK SvK
1659	Kyrkklockan, troligen gjuten av en klockgjutaregesäll. (Enligt SvK tillkom klockan 1650 och var ”sannolikt gjuten vid kyrkan”).	GKR SvK
1665	Sandstensepitafium (i inkomplett skick, saknade delar kan vara insatta i långhusportalen 1838) över ett par barn till kh Peder Hansson Eistadius. Deponerat i SHM sedan 1885, sedan 1943 överfört till SHM.	SvK
1667	Altaruppsats av sandsten, nu i SHM.	SvK
	Sandstensepitafium (i skadat skick, saknade delar kan vara insatta i långhusportalen 1838) över kh Peder Hansson, död detta år, målades av Jacob Riek. Deponerat i SHM sedan 1885, sedan 1943 överfört till SHM.	GKS, SvK
1671	Årtal och bomärke på en kolonnett i den senare flyttade korportalen.	SvK, Inskr
1680	Sandstensepitafium (i inkomplett skick) över kh Peder Hansson Eistadius och hans familj. Deponerat i SHM sedan 1885, sedan 1943 överfört till SHM.	SvK

ÅR	BYGGNADSDEL ETC.:	REF.
1703	Kyrkan var i gott skick.	
1727	Korbänken tillkom. Ett tjugotal nya bänkar insattes på bägge sidor i kyrkan.	SvK
1731	Målaren C. F. Dreutz målade de 29 ny bänkarna i kyrkan inklusive korbänken.	SvK
1736	Kyrkan reparerades, bl.a. takstolarna över koret eller långhuset (Inskrift i den västligaste takstolen i det nuv. långhuset), och en välvd sakristia byggdes på kyrkans N sida (sakristidörren bevarad som innerdörr till den nuvarande sakristian). Inskrifter om reparationen på N och S korväggarna.	SvK SvK
	Korvalvet togs ned (delvis?, jfr ombyggnaden 1838-40) och den södra kormuren murades om från grunden. Triumfbågen stöttades med en träpelare och en strävpelare av sten sattes upp mot muren i S. Ett dragstag av trä sattes även in i koret. Korets Ö fönster murades sannolikt igen, liksom tornportalen. Fönstren i kyrkan i övrigt ändrades.	
	Sannolikt revs samtidigt ett sakristiskrank bort ur koret, vilket såldes till Sproge kyrka 1756.	
1737	Nya bänkar bak i kyrkan.	SvK
1742	Ommålning ut- och invändigt, inskrifter på väggarna invändigt. Fattigstock, tillverkad av klockaren.	SvK
1755	Nummertavlan, tillverkad av Johan Hernell. Tavlan deponerades i Gotlands fornsal 1908 och återfördes 1944.	SvK
1756	Vattnivning och vitlimning av interiören.	SvK
1768	Trästaketet runt kyrkogården hade börjat ersättas av en stenmur.	SvK
1776	Tornhuven reparerades av tornbyggaren Mårten Johansson, Suderbys i Gothem Vindflöjel, numera förkommen, tillverkad av Mårten Johansson.	SvK SvK
1778	Vattnivning och vitlimning av interiören.	SvK
1771, 1772	Bänkarna målades.	SvK
1782	Ljuskrone av mässing (8-armad) inköptes.	SvK
1787	Triumfkrucifix, målat detta år men från 1500-talet(?), skänkt till kyrkan av Elisabet Kolmodin.	SvK
1824	Reparation/ombyggnad av tornhuven.	SvK, Inskr
1838-40	Kyrkan byggdes om efter förslag J. Klingvall, omarbetat av arkitekterna Fredrik Carlsson och Carl Gustaf Blom Carlsson	GK, SvK

ÅR	BYGGNADSDEL ETC.:	REF.
	vid Överintendentsämbetet. Byggnadsarbetet leddes av byggmästare Jonas Pettersson, Bopparve.	
	Det stora gotiska koret revs delvis (bl.a. valv och triumfbåge) och långhusmurarna höjdes, varefter dessa byggnadsdelar försågs med ett gemensamt tegeltak. En ny sakristia byggdes Ö om koret (1840). Korportalen ändrades något, försågs bl.a. med vimpergutsmyckning i form av delar av två 1600-talsepitafer) och flyttades till långhuset. Kyrkorummet täcktes med ett gemensamt trätunnvalv. Tornportalen, som varit igenmurad, öppnades och det romanska långhusets båda portaler murades igen.	
	Sakristian från 1700-talet revs. (GK anger att ombyggnaden utfördes ”1838”). Dörrar till sakristian i korets Ö vägg (den S en blinddörr), tillverkade av snickare Lindström i Klintehamn.	SvK
	Nytt tegeltak över hela kyrkan.	SvK
	Dörrbladen i den flyttade korportalen tillkom.	SvK
	Nya fönster (6 st.) i hela kyrkan.	SvK
	Nya fyrkantiga träkolonner i ljudgluggarna istället för de sedan länge försvunna stenkolonnerna.	SvK
	Tornhuven reparerades (1839).	SvK, Inskr
	Kyrkan vitputsades ut- och invändigt.	SvK
	Nytt trägolv i hela kyrkorummet (tidigare stengolv åtm. i koret).	SvK
	Nytt altare (av trä med sandstenskolonner) och altarskrank.	SvK
	Ny altaruppsats och ny predikstol, båda införskaffade från Össeby kyrka i Uppland (ursprungligen från 1665 resp. 1675, tillverkade för S:t Olofs kapell i Stockholm, vilket kapell revs nämnda år för att ge plats åt Adolf Fredriks kyrka). Predikstolen och ramverket på altaruppsatsen målades i vitt och guld. Den gamla predikstolen såldes, och 1600-talsuppsatsen magasinerades på sakristivinden för att 1885 deponeras i Nordiska Museet, 1943 överfördes den till SHM.	GK, SvK
	Bänkinredningen kompletterades, bl.a. i tornrummet.	SvK
	En ljuskrona av mässing (12-armed) inköptes från Össeby kyrka.	SvK
1841	Ljuskrona av mässing (6-armed) skänktes till kyrkan. Hänger i sakristian.	SvK
1845	Dörrarna målades ut- och invändigt med ”cederfärg”.	SvK
1847	Kyrkogårdsmuren runt kyrkan färdig.	SvK

ÅR	BYGGNADSDEL ETC.:	REF.
	En medeltida stiglucka, ”Likporten”, N om kyrkan revs och stenen återanvändes till en mindre port i V.	SvK
	Trädplantering på kyrkogården.	SvK
1864	Läktaren byggdes efter ritning av kh Jacob Klingwall.	SvK
1889	Orgel av Åkerman & Lund, Stockholm (ISO anger att orgeln tillverkades 1887). Orgelläktaren målades lika orgeln. De S och V kyrkogårdsmurarna och den V kyrkogårdsporten revs. I V ersattes muren av ett staket av bandjärn, i S av en hagtornshäck. Grind i V, och en grind togs även upp i den S muren.	SvK
	Kyrkogården utvidgades sannolikt åt S.	SvK
1894	Förslag till återställande av kyrkans medeltida utseende av byggmästare Nils Pettersson, Visby. Ej utfört.	SvK
1901	Kyrkogården utvidgades åt N och en stenmur uppfördes. Ett sockenmagasin av trä från början av 1800-talet, beläget vid kyrkogårdens N mur, revs bort.	SvK
1902	Den N kyrkogårdsmuren och grinden därstädes tillkom. Lindor planterades i N och Ö på kyrkogården.	SvK
1903	Materialbod uppförd i kyrkogårdens (dåvarande) NÖ hörn.	SvK
1912	Kaminer i långhuset.	ATA
1913	Invändig restaurering efter förslag av byggmästare Nils Pettersson, Visby. Ut- och invändig kalkning och de medeltida målningarna i koret togs fram av konservator C. Wilh. Pettersson, Stocksund. Spår av målningar sågs på N väggen. Taket och dörrar och fönster byttes ut eller reparerades. Nytt golv samt ny bänkinredning efter äldre förebild. Sifferskåp vid korbänken. Altaruppsats och predikstol konserverades, varvid övermålningarna från 1840 avlägsnades (konservator C. Wilh. Pettersson). Två järnkaminer från Bolinders verkstäder installerades i långhusets mitt. Ljusarmar (vägglampetter, 11 st.) inköpta från Marcus Ax.	SvK
1920	Hagtornshäcken i kyrkogårdens S gräns ersattes av en stenmur.	SvK
1927	Mindre restaurering efter förslag av ingenjör Simon Brådhe, Byggnadsstyrelsen. Entreprenör byggmästare Adolf	GK, SvK SvK

ÅR	BYGGNADSDEL ETC.:	REF.
	Bergsten, Eksta. Tornets grundmurar förstärktes med cementgjutning till 1,2 m djup, 4 ankarjärn insattes i tornet, ringkammarens val lagades och rengjordes, trappan till orgelläktaren flyttades och putsen lagades ut- och invändigt. Yttertakets reparerades och taklisterna tjärades.	
	Kyrkogården utvidgades åt Ö och en stenmur uppsattes kring den nya delen, i murens insida insattes äldre gravstenar efter förslag av ingenjör Brådhe.	
1928	Den SÖ grinden i kyrkogårdsmuren tillkom.	SvK
1932	Altaravsatsens trägolv var murket och byttes ut mot kalksten och höjdes tre trappsteg efter förslag av professor Johnny Roosval. Nytt altare av sten.	SvK, ATA
1942	Nya kolonnetter och reparation av bågarna i ljudgluggarna efter ritning av arkitekt Olle Karth, Visby.	SvK, Inskr
1947	Den romanska kyrkans S och N långhusportaler togs fram utvändigt.	SvK, ATA
1948	Den romanska kyrkans S och N långhusportaler försågs med dörrblad, ritade av arkitekt Fritz Örn, Stockholm.	SvK
1954	Vindflöjel, utformad av konstnär Bertil Nyström, Slite.	SvK
1955	Dörrarna till sakristian ändrades: den S blinddörren togs bort och den N öppningen gjordes rundbågig och dörrbladet avlägsnades.	SvK
	Kaminerna togs bort (spår av målningar på väggarna sågs) och elektrisk värme och belysning samt orgelfläkt installerades efter förslag av ingenjörsfirma Lennart Träff.	
	Ljuskrona av mässing (16-armed) inköptes, tillverkad av J. Dahlström, Visby.	
1958	Dörren till sakristian (1700-talsdörren) renoverades.	SvK
1959	Förslagsritning till bårhus av arkitekt Olle Karth, ej utfört.	SvK
1962	Nytt tegeltak på långhuset.	SvK
	Bårhus byggt på kyrkogårdens SÖ del efter ritning av ingenjör Herbert Jakobsson, Levide.	
1966	Tornhuven reparerades, varvid en stor del av konstruktionsvirket samt panelen byttes ut.	SvK, ATA
1971-72	Utvändig restaurering efter förslag av ingenjör Ingmar Holmström, Stockholm. Entreprenör Suderbyggen, Havdhem:	GK SvK
	– Smärre grundförstärkningar och murlagningar.	
	– Hela kyrkobyggnaden putsades och vitkalkades.	
	– Långhusets portaler konserverades (konservator Erik	

ÅR	BYGGNADSDEL ETC.:	REF.
	Olsson, Sanda), och socklar och hörnkedjor rengjordes, lagades och kompletterades (bl.a. 3 nya stenar i korets SÖ hörnkedja).	
	– Tegeltaken lades om och takstolarna reparerades, allt virke i takkonstruktionerna impregnerades.	
	– Tornhuven försågs med et invändigt avvattningssystem.	
	– Nytt pappklätt klockdäck i tornet.	
	– Inklädnad med blyplåt av ljudgluggarnas bänkar, nya fågel nät i ljudgluggarna.	
	– Dörrarna lagades och rötskadade delar av fönsterbågarna byttes ut. Samtliga snickerier målades.	
	– Trätunnvalvet isolerades med mineralull.	
	– Branddörrar i öppningarna på tornvinden, överbyggnad av torntrappan på klockdäcket.	
1974-75	Järnstaketet i V togs bort och ersattes med en kalkstensmur och nya grindar med grindstolpar efter ritning av arkitekt Gunnar Jonsson, Stockholm.	SvK
1979	Väggar och valv i kyrkorummet rengjorda av konstnär Harald Norrby, Klinte, med medhjälpare.	ATA
1993	Altarupsatsen i SHM konserverades av Raä.	ATA
	Glasmålningen i det Ö korfönstret restaurerades.	ATA
1996	En ny grind togs upp i den N kyrkogårdsmuren.	ATA
1999	20 st. gravhällar i kyrkogårdsmuren och 3 tumbor på kyrkogården konserverades av stenkonservator K-G Eliasson, Stenkultur.	GF, ATA
	Orgeln rengjordes av orgelbyggare T. Svenske.	GF, ATA
2001	El-ringning.	GF, ATA
o. 2002	Ledstång framför tornportalen.	GF
o. 2003	Ljuskronehissar.	GF
2005	Ljusredskapen renoverades av Dahlströms Metallgjuteri, Visby.	GF

Förkortningar:

ATA	Riksantikvarieämbetets arkiv, Stockholm.
GF	Gotlands fornsals arkiv.
GK	Lagerlöf-Svahnström, Gotlands kyrkor, 1991.
GKM	B. G Söderberg, Gotländska kalkmålningar 1200-1400. 1971.
GKR	I Rohr, Gotlands kyrkklockor och ringningsseder, 1985.
GKS	Gunnar och Karin Svahnström, Måleri på Gotland 1530-1830. 1989.
ISO	Inventarium över svenska orglar 1989:II, Linköpings och Visby stift, red. Tore

Inskr.	Johansson, 1990.
kh	Inskrift i kyrkan
o.	kyrkoherde
s.	omkring
Strelow	sent
SvK	Hans Nilssøn Strelow, Cronica Guthilandorum, 1633.
t.	Sveriges Kyrkor, Gotland, bd VIII:1, 1978.
	tidigt